

Kleinkind zonder grootvader

De sterfgrond van mijn opa op het eiland Flores

Het is 1968 en ik ben acht jaar oud. Telkens als ik met mijn moeder bij mijn oma op bezoek ben, loop ik in de woonkamer langs een laag kastje, met daarop de foto van een jonge man. Ik weet dat het mijn opa is, maar er wordt nooit over hem gesproken.

Het is vier jaar later, Dodenherdenking 1972, en acht uur 's avonds: Nederland is twee minuten stil. Er ontluikt iets in mij, en ik vraag aan mijn moeder: "Maar we zijn nu toch ook stil voor jouw vader?" "Ach," antwoordt mijn moeder "dat is al zó lang geleden...".

Ik vertel u deze momenten uit mijn jeugd, omdat ze het Indische zwijgen, dat mijn jeugd heeft gekenmerkt, illustreren.

De oorlog in Nederlands-Indië had een té pijnlijke invloed op mijn moeder, op haar broer, en op mijn oma. Zo pijnlijk, dat zwijgen beter was. Aanpassen en dóórleven, alles beter dan dát stukje familiegeschiedenis onder ogen te moeten zien.

De Tweede Wereldoorlog bracht mijn moeders familie het verlies van hun vader en echtgenoot. Mijn opa werd in maart 1942 in krijgsgevangenschap weggevoerd. Eerst naar Tjimahi op Java, en later, in april 1943, per trein naar Soerabaja en van daaruit naar Flores. Deze zomer heb ik in de haven van Soerabaja gestaan, van waar uit de *Hell Ships* vertrokken, die hem en zijn lotgenoten naar Flores brachten: de *Tazima*, de *Tenzio* en de *Koam Maru*.

En ik ging in gedachten terug naar de zomer van 2003.

De zomer waarin ik met mijn man en onze drie jonge kinderen naar Indonesië ging, om mijn missie te volbrengen; mijn missie om het Indische oorlogsverhaal van mijn opa te leren kennen en het door te geven aan mijn kinderen. Mijn missie die begon met het opvragen van informatie over mijn opa bij het Rode Kruis en bij het Indisch Pensioenfonds. En die ik kon voltooien met ons bezoek aan zijn sterfgrond op Flores.

Flores, het Kleine Soenda-eiland in Oost-Indonesië, waarheen de drie eerder genoemde Maru's mijn opa en vele andere krijgsgevangenen brachten. De Jap verwachtte de landing van de geallieerden uit Australië en dus moest mijn opa op Flores onder erbarmelijke omstandigheden koraalgrond fijn maken voor een landingsbaan voor de Japanse vliegtuigen. Die grond is echter nooit op grote schaal gebruikt voor geallieerde bevrijdingsacties. De bevrijding kwam op een andere manier.

Het werd wel de sterfgrond van mijn opa.

Hem en al die anderen die, na weggevoerd te zijn op de *Hell Ships*, alsnog de dood vonden onder die vreselijke omstandigheden in Nusa Tenggara Timor, gedenk ik hier.

De slavenarbeid die de krijgsgevangenen moesten verrichten, wordt indrukwekkend beschreven in het boek uit 1982, genaamd: "Als krijgsgevangene naar de Molukken en Flores". Mijn opa staat in dat boek genoemd op pagina 378, in de dodenlijst van het eiland Flores: R.C. de Bruijn, geboren te Den Helder, overleden (te Maoemere) op 7 december 1943.

Nooit zal ik het teken vergeten dat mijn opa mij gaf toen we op Flores waren. In ons hotel aan de kust hing een kaart van de hoofdstad Maoemere, met daarbij de landingsbaan van het huidige vliegveld. Die landingsbaan bleek dezelfde ligging te hebben als te zien was op de geallieerde foto's die zijn opgenomen in de *Geïllustreerde Atlas* van de Japanse Kampen. Die foto's vond ik, toen ik, ter voorbereiding van onze reis, informatie opzocht over de krijgsgevangenkampen op Flores.

Mijn opa heeft dus meegewerkt aan het aanleggen van de landingsbaan waarop wij landden om zijn sterfgrond te bezoeken.

De cirkel was rond....

Enkele jaren later schrok ik van het toeval, dat mij opnieuw herinnerde aan de sterfgrond van mijn opa. Ik kocht in een curiosawinkel de jaargang van het tijdschrift de Katholieke Illustratie uit 1947. Thuis trof ik daarin een artikel aan, met daarbij een foto. Het was een foto van de 239 graven van de kampbegraafplaats tussen de klapperbomen aan de kust bij Maoemere. Een van die graven was het graf van mijn opa.

In 1951 vond zijn herbegravenis plaats op het ereveld *Pandu* in Bandung. Deze zomer heb ik zijn graf voor de vijfde keer bezocht.

In deze toespraak kijk ik terug en vooruit.

Terug, dat het me gelukt is om als Indische Nederlander het Indische zwijgen in mijn familie te doorbreken, en de geschiedenis van mijn familie in het Indië onder de Japanners door te geven aan onze kinderen, die het hopelijk weer zullen doorgeven aan hun kinderen.

Dat het gelukt is om het verhaal door te geven aan onze kinderen, blijkt wel uit het feit dat onze zoon David, hier ook aanwezig, mij direct aanbood om te helpen bij het redigeren van mijn verhaal, toen hij hoorde dat ik deze toespraak zou houden.

En ik kijk vooruit, vooruit naar de komende jaren. Jaren waarin ik hoop het geluid van de 2^e generatie te laten horen in herdenkingen, in Indische kringen, maar vooral in Nederland.

Zodat wij nimmer zullen vergeten welke impact de oorlog in Nederlands-Indië op ons en de onzen heeft gehad en tot op de dag van vandaag heeft.

Want, zoals Jet Bussemaker dat enkele jaren geleden tijdens de herdenking op 15 augustus in Den Haag zo treffend heeft gezegd: de Nederlands-Indische oorlogsgeschiedenis beslaat nog altijd een onevenredig klein deel van onze geschiedenisboeken.

Meer aandacht voor dat stuk vaderlandse geschiedenis is nodig. Dat bleek mij persoonlijk uit de reactie van de geschiedenisdocent op het gymnasium van onze kinderen. Ik vroeg in de onderbouw haar aandacht voor het behandelen van de Nederlands-Indische en Nederlandse oorlogsgeschiedenis in samenhang. Haar reactie was dat Azië pas in de bovenbouw onderdeel van het curriculum was. Ik viel stil en voelde in mijzelf eens te meer de behoefte om aandacht te blijven vragen voor dit stuk Indische geschiedschrijving.

Een laatste voorbeeld van de noodzaak van het doorgeven van het verhaal geeft onze jongste zoon ons deze zomer, bij ons bezoek aan het ereveld *Kalibanteng* in Semarang. Als Tobias de sterfdatum op het graf van mijn overgrootvader ziet staan, vraagt hij: "Dat was toch in de Hongerwinter?" Waarop ik antwoord dat het geen Hongerwinter was in Indië, maar een Hongerzomer, die drieëneenhalf jaar heeft geduurd.

Vanuit het diepst van mijn hart roep ik u allen op om ons steentje bij te blijven dragen aan het doorgeven van het Indische oorlogsverhaal, opdat dit in Nederland net zo gehoord wordt als het deel dat zich hier dicht bij huis heeft afgespeeld.

Ik dank u wel.